

22 травня 2019 року було оприлюднено повний текст нової редакції українського правопису. Його опублікував центр лінгвістичних досліджень на Україні, Інститут мовознавства ім. Олександра Потебні НАН.

Нова редакція Українського правопису взяла за основу українську традицію та повернула деякі особливості правопису 1928 року. Окрім цього, вона також відреагувала на зміни в сучасній культурно-письмовій практиці. Уніфікація витіснить з ужитку численні паралельні форми та їх графічні передачі, а також вона повинна подолати суперечності між написанням і мовною практикою.

Одне з головних нововведень у новому українському правописі – офіційне закріплення **фемінітивів**. Фемінітиви — це слова жіночого роду, альтернативні або парні аналогічним поняттям чоловічого роду (які зазвичай використовуються до всіх людей незалежно від їхньої статі): *льотчик — льотчиця, письменник — письменниця, професор — професорка, директор — директриса* тощо. До цього гендерні процеси в мові ніяк не регулювалися.

Фемінітиви утворюємо за допомогою таких суфіксів:

-к-(а) – *авторка, редакторка, студентка,*

-иц-(я) – *порадниця, радниця,*

-ин-(я) – *плавчиня, продавчиня,*

-ес-(а) – *патронеса, поетеса.*

Зазначається, що найуживанішим є суфікс **-к**, бо він поєднуваний із різними типами основ: *авторка, дизайнерка, співачка, фігуристка* тощо. Суфікс **-иц-(я)** приєднують до основ на **-ник** (*порадниця*) та **-ень** (*учениця*), а суфікс **-ин-(я)** — до основ на **-ень** та до приголосного (*кравчиня, філологиня*). Суфікс **-ес-** у правописі охарактеризовано як рідкісний.

Зміни можна умовно поділити на дві великі групи:

- 1) власне зміни у написанні слів (без варіантів);
- 2) варіантні доповнення до чинної норми.

ОРФОГРАФІЯ БЕЗ ВАРІАНТІВ:

1. Спростили передавання звукосполучень [je], [ji], [ju], [ja]. Тепер це літери «є», «ї», «ю», «я» у всіх випадках: **Савоя** замість **Савойя**, **фоє** замість **фойє** та ін. Тобто звук [j] звичайно передаємо відповідно до вимови іншомовного слова буквою **й**, а в складі звукосполучень [je], [ji], [ju], [ja] – буквами **є, ї, ю, я**: *буєр, конвеєр, плеєр, флаєр, лояльний, параноя, саквояж, секвоя, фаянс, фєсрверк, ін'єкція, проєкт, проєкція, суб'єкт, траєкторія, фоє, еті, Соєр* тощо. Найбільш радикальною зміною в написанні слів стала безкомпромісна «є» у словах *проєкт, проєкція*, адже вони творяться так само, як *ін'єкція, траєкторія, об'єкт* та інші слова з латинським коренем **-ject-**.

2. Буквосполучення **ск**, що в англійській, німецькій, шведській та деяких інших мовах передає звук [к], відтворюємо однією українською буквою «к»: *Дікенс, Дікінсон, Джєксон, Тєкерей, Бєкі, Бўкінгем, Бісмарк, Брюкнер, Брўкєс, Ламарк, Штўкмєнн, Стокгўльм, Рўдбек, Шєрлок*.

Примітка. Подвоєння **кк** зберігаємо у власних назвах кельтського походження, де формант **Mac, Mc** поєднується з основою, що починається на [к], у тих випадках, коли за традицією їх пишемо як одне слово: *Маккартні, Маккєнзі, Маккєнна, Маккінлі*, а також у загальних назвах, що утворені від власних назв такого типу: *маккартизм* і т. ін.

3. Разом пишемо слова з першим іншомовним компонентом, який визначає кількісний вияв чого-небудь: **архі-, архи-, бліц-, гіпер-, екстра-, макро-, максі-, міді-, мікро-, міні-, мульти-, нано-, полі-, преміум-, супер-, топ-, ультра-, флеш-**: *архіскладний, гіпермаркет, екстраклас*.

Примітка. У префікса **архі-** з'явився варіант **архи-** в назвах церковних звань, титулів і чинів: *архімандрит і архимандрит, архієрей і архиєрей, архистратиг і архістратиг* тощо.

Також **РАЗОМ** пишемо слова з першим іншомовним компонентом **анти-, контр-, віце-, екс-, лейб-, обер-, штабс-, унтер-**: *антивірус, контрудар, віцепрем'єр, віцеконсул, ексчемпіон, ексміністр, експрезидент, лейбгвардієць, лейбмедик, обермайстер, оборофіцер, оберлейтенант, оберпрокурор, штабскапітан, унтерофіцер.*

Примітка. Якщо такі іншомовні компоненти приєднані до власного імені, то їх пишемо з дефісом: *пан-Європа, екс-Югославія, псевдо-Фауст.* За традицією **контр-адмірал** писатиметься через дефіс. Також *піар-акція, фан-клуб, фітнес-клуб, інтернет-послуга, компакт-диск, бізнес-план, бета-промені, кіловат-година.*

До таких компонентів, що пишуться разом, тепер належать (раніше цей список був значно коротший): **абро-, авіа-, авто-** ('само', 'автоматичний'), **агро-, аеро-, аква-, алко-, арт-, астро-, аудіо-, біо-, боди-, боді-** (перед голосним), **веб-, геліо-, гео-, гідро-, дендро-, екзо-, еко-, економ-, етно-, євро-, зоо-, ізо-, кібер-, мета-, метео-, моно-, мого-, нарко-, нео-, онко-, палео-, пан-, пара-, поп-, прес-, псевдо-, соціо-, теле-, фіто-, фолк-** (фольк-), **фоно-; іно-** (іншо-, інако-), **лже-** та ін., а також **архі-, архи-, бліц-, гіпер-, екстра-, макро-, максі-, міді-, мікро-, міні-, мульти-, нано-, полі-, преміум-, супер-, топ-, ультра-, флеш-; анти-, віце-, екс-, контр-, лейб-, обер-, штабс-, унтер-**: *аброморфема, артринок, бодибілдінг, бодіарт, вебсторінка, геліоцентр, екопродукти, економклас, моновістава, панамериканський, попмузика, попгурт, пресконференція, фолкгурт, фолькмузика, бліцновини, бліцопитування, екстраклас, преміумклас, топменеджер, топмодель, флешінтерв'ю, максіодяг, мідіодяг, мінісукня; максімода, максісукня, мідімода, мідіспідниця, віцепрем'єр, віцеконсул, ексчемпіонка, ексміністр, експрезидент, контрадмірал, контрудар, лейбгвардієць, лейбмедик, обермайстер, оборофіцер, оберлейтенант, оберпрокурор, штабскапітан, унтерофіцер.*

4. Тепер **«топ-100», «топ-десять»** – «поза законом». У правопис внесли уточнення щодо написання модного слова «топ»: написання на кшталт «топ-100», «топ-десять» тощо – порушення правопису! Для передачі поняття чогось найпершого (чи найостаннішого), найважливішого, чільного, провідного або найгіршого багата українська мова має досить засобів, і не варто збіднювати її до одного-єдиного способу, ще й чужого.

5. Спростили написання числівника **«пів»** у значенні **«половина»** з іменниками. Тепер завжди правильно буде писати окремо: *пів аркуша, пів години, пів відрі, пів міста, пів огірка, пів острова, пів яблука, пів ящика, пів ями, пів Європи, пів Києва, пів України.* Якщо ж **«пів»** з іменником становить єдине поняття і не виражає значення половини, то їх пишемо разом: *піваркуш, південь, півзахист, півколо, півкуля, півмісяць, півоберт, півовал, півострів.*

Разом пишемо складні іменники з першою частиною **напів-, полу-**: *напівавтомат, напівімля, напівкущ, напівлюдина, напівмава, напівтітьма, напівправа, напівфабрикат; полудрабок, полукіпок, полумисок.*

6. Слова з елементами **дво- / двох-, три- / трьох-, чотири- / чотирьох-** пишуться інакше: пишемо **двох-, трьох-, чотирьох-**, якщо наступна частина є числівником чи співвідносним іменником: *двохсотий, трьохтисячний, чотирьохмільйонний, чотирьохмільярдний; двохсотріччя, трьохсотріччя, чотирьохсотріччя;* і **дво-, три-, чотири-** в усіх інших випадках, зокрема: *двоактний, двоокис, двоокисень, двооксид, двоопуклий, двоосьовий, триатомний, триокисень, чотириосьовий.* (Раніше в першому з цих випадків припускалося і **двох-, трьох-, чотирьох-**; натомість тільки ці форми на **-ох-** вимагалися в разі, якщо наступна частина слова починалася на голосний А, О).

7. Прикметникове закінчення російських прізвищ «-ой» слід передавати через «-ий»: *Донський, Крутий, Луговський, Полевий, Соловйов-Седій, Босій, Трубецький*. **Виняток:** *Лев Толстой*. Деякі слов'янські прізвища І відміни з історично м'яким приголосним Ц у кінці основи тепер пишемо з закінченням **-я** (**Кустуриця**, а не Кустурица).

8. Раніше слово «**священик**» було винятком і писалося з однією «н», тепер його підпорядкували загальному правилу подвоєння приголосних у разі збігу кореня або основи -н- (-нь-) і суфіксів -н-(ий) -н-(ій), -ник, -ниц-(я): *письменник, годинник, осінній* тощо.

9. Складноскорочені слова (мішані та складові абрєвіатури) й похідні від них пишемо разом: *Святвечір, адмінресурс, Міносвіти*.

10. Слово «**золото-валютний**» тепер потрібно писати через дефіс (раніше – разом).

11. Складені назви інформаційних агентств пишемо з великої літери (крім родової назви) і без лапок: *агентство Українські Національні Новини, агентство Франс Пресс, агентство Інтерфакс-Азербайджан*.

12. У назвах свят *День Незалежності України, День Соборності України, День Конституції України* всі слова пишуться з великої літери.

13. Назви продуктових товарів та напоїв, які стали загальними, пишуться з малої букви: *кока-кола, любительська ковбаса*

14. Назви виробничих марок технічних виробів (машин, приладів) беремо в лапки і пишемо з великої букви: *автомобілі «Нісан», «Вольво», «Фольсваген»*, літак *«Боїнг 777»*. Але назви самих виробів беремо в лапки і пишемо з малої букви: *«нісан», «вольво», «фольксваген»* (автомобілі), *«боїнг»* (літак).

15. Географічні назви, що починаються зі Східно-, Західно-, Північно-, Південно-, Центрально-, пишуться з великої літери (обидва слова) і через дефіс: *Східно-Китайське море* (раніше *Східнокитайське*), *Південно-Західна залізниця, Західно-Казахстанська область*.

16. Нарешті внормоване написання **назв сайтів та інших інтернетних сервісів**: вони пишуться українською мовою, за нормами українського правопису і, звичайно ж, відмінюються, як усі українські слова: Назви сайтів без родового слова пишемо з малої букви (*твітер, гугл*); назви сайтів із родовим словом пишемо з великої букви та в лапках (мережа *«Фейсбук»*, енциклопедія *«Вікіпедія»*). Як це мало писатися раніше – невідомо, адже попередній правопис був затверджений іще в 1992 році.

Такі з цих слів, що належать до другої відміни, в родовому однини мають закінчення -а, -я: *фейсбука, ютуба, імейла*.

17. Загальні назви, коли їм надається особливий зміст, пишуться з великої літери: *Чесць і Мати*. Раніше так писати могли лише слово *Батьківщина*.

18. Унормоване написання слів «*Ви*», «*Ваш*» тощо з великої літери: це робиться тільки як форма ввічливості у звертанні до однієї конкретної особи в листах, офіційних документах тощо, адресованих безпосередньо цій людині – але в текстах іншого характеру літера завжди мала.

19. Іншомовні чоловічі імена з основою на **Г, К, Х** матимуть закінчення **-У** в кличному відмінку: *Петрику, Іванку, Джекку, Жаку, Людвигу*. Також у правописі внесли уточнення щодо утворення кличного відмінка від чоловічих імен *Ілля, Ігор, Лазар, Олег*. Ім'я *Олег* матиме дві паралельні форми: *Ілле, Ігорю, Лазарю, Олегу (Олеже)*. Ім'я **Ігор** як іменник м'якої групи в кличному відмінку має закінчення **-ю**: *Ігорю!* (як *кобзарю!, лікарю!*), а не поширене досі неправильне *Ігоре!*

Також форма **по батькові** від нього тепер подається як **Ігорьович**, раніше була *Ігорович*.

20. Слово **хабар** переведене у м'яку групу і тепер відмінюється за зразком: *хабаря, хабареві, хабарем...* раніше було «*хабара*» і т. д. (але: у складних словах із *хабар* сполучним голосним є лише **о**: *хабародавець, хабаромісткість, хабароодержувач*).

21. Також уточнені принципи відмінювання деяких жіночих імен іншомовного походження, які раніше офіційно вважалися невідмінюваними.

Жіночі імена, що **закінчуються на губний або м'який приголосний**, відмінюємо: *Ізабель – Ізабелі, Етель – Етелі, Жізель – Жізелі, Мішель – Мішелі, Ніколь – Ніколі, Сесіль – Сесілі, Зейнаб – Зейнабі, Руф – Руфі*; інші ж жіночі особові імена, що **закінчуються на -й і на твердий приголосний (крім губних)**, далі не відмінюються: *Беатріс, Долорес, Гюльчатай, Елмас, Енн, Жаннет, Ірен, Кармен, Кім, Клодін, Ленор, Маргарет, Мерседес, Монік, Тріш, Фарах* і т. ін.

22. Розширено застосування **кличного відмінка у групах слів**: тепер у звертаннях, що складаються: з двох особових імен – імені та по батькові; із загальної назви та прізвища; з двох загальних назв; із загальної назви та імені; із загальної назви та прізвища, – **форму кличного відмінка мають**

обидва слова: *Оксано Іванівно, Маріє Василівно, Володимире Хомичу, Петре Кузьмичу, Ярославе Андрійовичу; добродійко Вариводо, пані Гаркуше, поетко Забашто; добродію бригадире, пане лейтенанте; брате Петре, друже Грицю, колего Степане, лікарю Ігорю, пане Віталію, побратиме Іване; друже Максименку; колего Євгенищуку, пане Ковалю.*

23. Значно детальніше розписане використання закінчень **-а, -я, -у, -ю** в **родовому відмінку однини** іменників другої відміни. Серед помітних змін – запровадження (точніше, відновлення) **написання назв** деяких **міст** через **-у, -ю**, чого в дотеперішньому правописі не було: в радянські часи майже всі міста перевели на закінчення **-а, -я**, за ліченими винятками на кшталт *Красного Лиману, Кривого Рогу, Часового Яру* тощо – другою частиною яких є іменник, що має звичайно в родовому відмінку закінчення **-у**.

Відтепер старі закінчення **-а** (у твердій та мішаній групах), **-я** (у м'якій групі) зберігають назви населених пунктів чоловічого роду із суфіксами **-ськ-, -цьк-, -ець-**, елементами **-бург-, -град- (-город-), -піль- (-поль-), -мир-, -слав-**, а також назви з наголосом у родовому відмінку на кінцевому складі та із суфіксами присвійності **-ів- (-їв-), -ев- (-єв-), -ов-, -ин- (-ін-), -ач-, -ич-**: *Бердянська, Луцька, Бобринця, Кременця, Трускавця, Піттсбурга, Вишгорода, Миргорода, Шаргорода, Борисполя, Тернополя, Ямполь, Житомира, Ярослава; Олеськова, Львова, Харкова, Києва, Колгуєва, Харкова, Ходорова, Батурина, Пирятин, Святошина, Снятина; Бахмача, Гадяча, Галича.*

Усі інші назви населених пунктів чоловічого роду, крім перелічених вище, відтепер мають у родовому відмінку однини закінчення **-у** (у твердій і мішаній групах), **-ю** (у м'якій групі): **Амстердаму, Гомелю, Ліверпулю, Лондону, Мадриду, Парижу, Чорнобилю**. Проте ці іменники також можуть мати й **варіантне закінчення -а (-я)**: *Амстердама, Гомеля, Ліверпуля, Лондона, Мадрида, Парижа, Чорнобиля.*

Примітка. Правопис звертає увагу, що закінчення **-а (-я)** та **-у (-ю)** має розрізнявальну функцію в деяких іменників: *Алжира, Рима, Туніса* (місто) і *Алжиру, Риму, Тунісу* (країна), *Нью-Йорка* (місто) – *Нью-Йорку* (штат).

24. Уточнено фактично чинну норму щодо відмінювання деяких географічних назв. Від **відприкметникових українських назв населених пунктів з кінцевим –е** на зразок *Сватове, Синельникове, Гаркушине, Рівне*, що **відмінюються за зразком прикметників у формі середнього роду**, слід відрізнити подібні за оформленням **назви з кінцевим –о** (рідковживані в українській мові, але поширені в інших слов'янських мовах) на зразок *Бородіно, Косово, Сараєво, Шереметьєво, Молодечно*, що **відмінюються як іменники середнього роду II відміни**.

25. Прізвища, що є іменниками чоловічого роду другої відміни на **-ин, -ін, -їн**, у давальному відмінку однини можуть мати й закінчення **-ові**, а не тільки **-у**, як досі: *Василишину – Василишинові, Волошину – Волошинові, Михайлишину – Михайлишинові, Семенишину – Семенишинові, Степанишину – Степанишинові, Яковшину – Яковишинові, Ільїну – Ільїнові* та ін.

26. Унормовано, відповідно до практичного вжитку, принцип передачі російських і білоруських імен. **Білоруські та російські імена за традицією не транслітеруємо, а передаємо українськими відповідниками:** *Артем, Микола, Олександр, Семен, Віра, Катерина, Світлана*; винятки тут становлять тільки узвичаєні імена деяких білоруських письменників та діячів культури – *Алесь Адамович, Пятрусь Бровка, Ригор Бородулін* та ін.

Але це стосується тільки імен білорусів і росіян: поруч із *Володимиром* чи *Давидом* із цих країн зберігаємо румуна *Владіміра* чи грузина *Владімера*, німця *Давіда* чи вірменина *Давіта* тощо.

27. **Змінене написання ще деяких іноземних особових назв – тепер із дефісом, раніше було разом.** Це, як мовиться у правописі, «арабські, перські, тюркські імена з компонентами, що вказують на родинні стосунки, соціальне становище і т. ін.», а також «вірменські прізвища з початковим компонентом Тер-»: *Гасан-огли, Мамед-заде, Фікрет-кизи, Мехмед-бей, Кемаль-паша, Мірза-хан* (але за традицією *Чингісхан*); *Тер-Казарян, Тер-Ованесян, Тер-Петросян* (раніше компоненти **бей, заде, мелік, огли** й под. писалися разом). Але й за новим правописом **прізвища** (на відміну від інших елементів повного імені), до складу яких входять ці компоненти, **звичайно пишемо разом:** *Багірзаде, Турсунзаде, Керогли*. Як і раніше, окремо пишеться арабське «**Ібн**».

28. Без крапок пишуться скорочення *грн, крб, млн, млрд*, але у випадку усічення крапка зберігається *дол.* (долар), *коп.* (копійка), *тис.* (тисяча).

ПАРАЛЕЛЬНІ ФОРМИ ОРФОГРАФІЇ:

1. У прізвищах та іменах людей допускається передавання звука [g] двома способами: шляхом адаптації до звукового ладу української мови — буквою г (*Вергілій, Гарсія, Гегель, Георг, Гете, Грегуар, Гуллівер*), і шляхом імітації іншомовного [g] — буквою ґ (*Вергілій, Гарсія, Гетель, Георг, Гете, Грегуар, Гуллівер* і т. ін.).

2. Звук [h] переважно передаємо буквою г: *гандбол, гербарій, гінді, гіпóтеза, горизóнт, гóспіс, гóспіталь, гóмум; Гáрвард, Гéльсінкі, Гіндустан, Ганнібал, Гéйне, Горáцій, Люфтгáнза*. За традицією в окремих словах, запозичених із європейських та деяких східних мов, [h] і фонетично близькі до нього звуки передаємо буквою х: *хóбі, хокéй, хол, хóлдинг, брахмáн, джихáд, моджахéд, ханóм, харакірі, хіджáб, шахід, Аллáх, Ахмéд, Мухáммед, Сухрóб, Хакім, Хаммура́ні* і т. ін.

3. У словах, що походять з давньогрецької й латинської мов, буквосполучення **au** звичайно передається через **ав**: *автентичний, автобіографія, автомобіль, áвтор, авторитет, автохтón, лáвра, Аврóра, Мавритáнія, Павлó*.

У запозиченнях із давньогрецької мови, що мають стійку традицію передавання буквосполучення **au** шляхом транслітерації як **au**, допускаються орфографічні варіанти: *аудієнція і авдієнція, аудиторія і авдиторія, лауреáт і лавреáт, пáуза і пáвза, фáуна і фáвна*.

4. Буквосполучення **th** у словах грецького походження передаємо звичайно буквою **т**: *антолóгія, антрополóгія, аптéка, áстма, бібліотéка, католицький, теáтр, теóрія, ортодóкс, ортопéдія, Амальтéя, Прометéй, Тéкля, Таїсія, Теодóр*.

У словах, узвичаєних в українській мові з **ф**, допускається орфографічна варіантність на зразок: *анáфема і анáтема, дифіра́мб і дитира́мб, ефі́р і ете́р, ка́федра і кате́дра, логарі́фм і логарі́тм, міф, міфоло́гія і міт, мітолóгія, Агата́нгел і Агафа́нгел, Афíни і Атéни, Борисфе́н і Бористéн, Демосфе́н і Демостéн, Ма́рфа і Ма́рта, Фесса́лія і Тесса́лія* та ін.

5. На початку слів зазвичай пишемо **і**, проте деякі слова мають варіанти з голосним **и**: у двох давнозасвоєних українських словах *ірій і ирій, ірод і ирод* (дуже жорстока людина). Також «и», як і раніше, можлива на початку вигуків (*ич!*), часток (*ич який хитрий*), дієслова *ікати* та похідного від нього іменника *ікання*. Та в деяких загальних і власних назвах, які походять з тюркських та інших мов, відповідно до їх оригінальної вимови: *ийбе́н, Ич-оба́, Кім Чен Ин*.

ИНДИКА – НЕМА!: «На початку слова звичайно пишемо «**і**» відповідно до вимови: *Іва́н, іграшка, ідол, ікати* ('вимовляти і замість и'), *іко́на, іменува́ти, ім'я́, індік, іноді, іржа́, існува́ти, істина, іті́*. Деякі слова мають варіанти з голосним «**и**»: *ірій і ирій, ірод і ирод* ('дуже жорстока людина')».

6. Іменники на **-ть** після приголосного, а також слова *кров, любóв, óсінь, сіль, Русь, Білору́сь* у родовому відмінку однини можуть набувати як варіант закінчення **-и**: *гі́дності, незале́жності, ра́дості, сме́рті, че́сти, хорóбрості; крóви, любóви, óсени, со́ли, Ру́сі, Білору́си*.

7. З'являється **варіативність у великій-малій літерах для державних посад**: в офіційних текстах – *Президент, Голова Верховної Ради, Прем'єр-міністр*, у неофіційних – *президент, голова Верховної Ради, прем'єр-міністр* тощо.